

УДК 599 (477)

НОВІ ЗУСТРІЧІ КУТОРИ МАЛОЇ, *NEOMYS ANOMALUS* CABRERA (INSECTIVORA, SORICIDAE), У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Ігор Мерзлікін, Ганна Шевердюкова

Сумський державний педагогічний університет (м. Суми, Україна)

Адреса для зв'язку: І. Мерзлікін; Факультет природничих наук, Сумський державний педагогічний університет, вул. Роменська 87, Суми, 40002, Україна; E-mail: mirdaodzi@gmail.com

New records of the Mediterranean water shrew, *Neomys anomalus* Cabrera (Insectivora, Soricidae), in the Sumy oblast. — Merzlikin I., Sheverdyukova A. — A new habitat of Mediterranean water shrew is found out near Tokari village in the Sumy region, which is located 3 km to north-east of Sumy. Here on the bank of a small stream 2 Mediterranean water shrews were observed 20.01.2008. One Mediterranean water shrew was noticed again on the same place 25.01.2009 and 19.12.2009. The length of the stream is 15 meters. It is lost in the boggy alder thickets. This place is 22 km far from the nearest known one, where Mediterranean water shrews were found.

Key words: *Neomys anomalus*, rare species, shrews, Sumy province, North-Eastern Ukraine.

Вступ

Кутора мала (*Neomys anomalus* Cabrera) — рідкісний мало вивчений вид ссавців фауни України, занесений до «Червоної книги України» (Мишта, 2009).

Знахідки кутори малої на лівобережжі Дніпра дуже не чисельні. У Сумській області відомі поодинокі зустрічі представників цього виду: в різні роки в притерасному заболоченому вільшанику і на березі стариці у Ворожбянському гідрологічному заказнику місцевого значення (околиці с. Петренкове Сумського і Лебединського р-нів) (Мерзлікін, 1999; Мишта, 2008); у вологому вільшняку в заплаві р. Улічка Деснянсько-Старогутського природного національного парку (Мишта, 2003; Гаврись та ін., 2007), у заболоченому вільшняку урочища «Острів» Андріяшівсько-Гудимовського гідрологічного заказника загальнодержавного значення (Роменський р-н) і в слабо заболоченому широколистяному лісі в заплаві р. Обеста (лівий приток р. Клевень), розташованій на території Шалигинського ландшафтного заказника загальнодержавного значення (Глухівський р-н) (Подопрігора, Мерзлікін, 2003).

В останні роки нами виявлене нове місце знаходження кутори малої — в околицях с. Токарі Сумського р-ну (близько 3 км пн.-сх. м. Суми). Нижче наводяться нові відомості щодо реєстрації кутори у вищезазначеному місці.

Огляд нових спостережень

20.01.2008 р. об 11:45 під час сильного снігопаду на березі маленького струмка спостерігали двох малих кутор. Цей струмок (його ширина 0,5–1 м, глибина 1–3 см) витікає з криниці і через 15 м губиться в заболоченому вільшняку. Його береги були вкриті снігом до 10 см заввишки. В 5 м від спостерігачів була помічена одна кутора мала, яка розшукувала корм, піднімаючись поступово вгору проти течії. Спочатку за нею спостерігали у польовий бінокль. На дні струмка кутора вишукувала безхребетних і жадібно поїдала їх. Поступово вона наблизилася до спостерігача на відстань 1 м. У 3-х м від спостерігача струмок перебігла ще одна кутора і сховалася під сніговим навісом. За куторою спостерігали близько півгодини, після чого спостереження були припинені.

25.01.2009 р. о 12:25 на тому ж місці знову спостерігалась одна кутора мала. Береги струмка вкривав сніг завтовшки 10–15 см. Температура повітря становила -1°C . На цей раз тваринка живилася близько двох хвилин, після чого зникла під сніговим навісом берега струмка і більше не з'являлася.

19.12.2009 р. там же о 13:06 під час сильного снігопаду і вітру помічена одна кутора мала. Тваринка перетнула струмок і зникла під сніговим навісом на іншому березі. Температура повітря в той день становила -15°C .

Це місце являє собою підніжжя борової тераси, до якої примикає заболочений вільшняк. Місцями тут розташовані покинуті торфозробки, заповнені водою, котрі сполучені з видовленою старицею у підніжжя цієї тераси і з крупним заплавленим озером. Загальні розміри цієї ділянки складають не менше 2 км завдовжки і 0,5 км завширшки. Навіть у найспекотніші місяці ця система стариць і торф'яників ніколи не пересихає. Рослинність представлена вільхою чорною, вербами, дубом, березою, кленом гостролистим. Місцями є куртини очерета, різних осок й інших вищих водних макрофітів.

Висновки

Таким чином, встановлено нове місце перебування малої кутори в Сумському районі Сумської області. Це місцезнаходження віддалене від найближчого відомого місця відлову кутори малої на 22 км. Якщо враховувати, що в останні роки тут і в прилежних біотопах виявлено ряд регіонально рідкісних (богомол звичайний *Mantis religioza*, коловодник лісовий *Tringa ochropus*, шеврик червоногрудий *Anthus cervinus*, бобер європейський *Castor fiber*) і червонокнижних видів тварин (сорокопуд сирій *Lanius excubitor*, видра річкова *Lutra lutra*) і рослин (пальчатокорінник м'ясочервоний *Dactylorhiza incarnata*), то ця ділянка заслуговує надання їй статусу заказника місцевого значення.

Література

- Гаврись Г. Г., Кузьменко Ю. В., Мишта А. В., Коцержинська І. М. Фауна хребетних тварин національного природного парку «Деснянсько-Старогутський»: Колективна монографія / За заг. ред. Г. Г. Гаврися. — Суми: Козацький вал, 2007. — 127 с.
- Мерзликін І. Р. Малая кутора *Neomys anomalus* Cabrera (Insectivora, Soricidae) на северо-востоке Украины // Вестник зоологи. — 1999. — Том 33, № 1–2. — С. 100.
- Мишта В. М. Землеройки (Soricidae, Mammalia) Деснянско-Старогутского национального природного парка // Роль природно-заповідних територій у підтриманні біорізноманіття (Матеріали конференції, присвяченої 80-річчю Канівського природного заповідника, м. Канів, 9–11 вересня 2003 р.). — Канів, 2003. — С. 250–252.
- Мишта А. В. Нові знахідки рідкісних видів землерийок (Insectivora, Mammalia) на території України // Знахідки тварин Червоної книги України / За ред. Г. В. Фесенка. — Київ: Інститут зоол. НАН України, 2008. — С. 212–218.
- Мишта А. В. Кутора мала *Neomys anomalus* (Cabrera, 1907) // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. Акімова. — Київ: Глобалконсалтинг, 2009. — С. 489.
- Подопригора Р. І., Мерзликін І. Р. Давние находки малой куторы *Neomys anomalus* Cabrera (Insectivora, Soricidae) в Сумской области // Проблеми збереження ландшафтного, ценотичного та видового різноманіття басейну Дніпра. Зб. наук. праць. До 75-річчя заповідника «Михайлівська цілина». — Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2003. — С. 155.